Emile Ajar

Pseudo

Romain Gary

Emile'io Ajaro gyvenimas ir mirtis

baltos lankos

Emile Ajar

Pseudo

Iš prancūzų kalbos vertė Akvilė Melkūnaitė

Romain Gary

Emile'io Ajaro gyvenimas ir mirtis

Iš prancūzų kalbos vertė Diana Bučiūtė

baltos lankos

Pradžios nėra. Aš buvau pagimdytas – kiekvienam savas laikas – ir nuo tada prasidėjo priklausomybė.

Viską išbandžiau, kad save iš to išvaduočiau, bet tai dar niekam nėra pavykę, visi esam vienoje krūvoje.

Tiesa, sukūriau labai meistrišką gynybos sistemą, šachmatuose pagarsėjusią mano vardu: „Ažaro gynyba“. Iš pradžių buvo Kahoro ligoninė, paskui kelios viešnagės daktaro Kristianseno vadovaujamoje Kopenhagos psichiatrijos klinikoje.

Jie darė ekspertizę, testus, tyrė mane, permatė kiaurai, ir mano gynybos sistema sužlugo. Buvau „pagydytas“ ir vėl paleistas į apyvartą.

Man pavyko pavogti kelias pažymas iš savo ligos istorijos – norėjau pasižiūrėti, ar negalėčiau ko nors išpešti literatūros požiūriu, ar man nepavyktų savęs susigrąžinti.

„Iki kraštutinumo išplėtota, daugybę metų atkakliai ir nuosekliai palaikoma simuliacija tokia panaši į maniją, kad rodo esant tikrų asmenybės sutrikimų.“

Gerai, aš visai nieko prieš, bet kiekvienas kaip įmanydamas simuliuoja: pažįstu alžyrietį, kuris keturiasdešimt metų apsimeta purvinas, transporto kontrolierių, kuris tris tūkstančius sykių per dieną kartoja tą patį judesį, o jeigu nesimuliuosi, tave paskelbs asocialiu, neprisitaikiusiu arba psichiškai nestabiliu.

Negana to, galėčiau netgi pasakyti jums, kad visiško pseudo pasaulyje yra simuliuojamas gyvenimas, bet kiti tai laikytų mano nebrandos požymiu.

„Našlaitis, nuo pat vaikystės jaučia neapykantą nutolusiam tėvui; ryškios Tėvo paieškos."

Dėdulė Makutas* yra niekšas, bet tai dar nereiškia, kad jis mano tėvas, niekada taip netvirtinau, nors buvo akimirkų, kai iš nevilties to tikėdavausi. Ne aš, o mano tyrėjai, pasirodžius mano knygai *Gyvenimas dar prieš akis*, ėmė skelbti šmeižtą, kad jis – tikrasis mano autorius.

„Stengdamasis atsirišti batraiščius, visada juos neišrišamai sumazgo, tada nutraukia arba įtūžęs nukerpa, kad išsilaisvintų. Tai psichologinių mazgų perkėlimas į batraiščius – stengdamasis juos atrišti, jų tik padaugina."

Kalbant apie batraiščius – tai tiesa, o apie visa kita – šūdas.

Taip pat tiesa, kad turiu bėdų dėl odos: ji ne mano, aš ją paveldėjau. Buvau įsuptas į ją genetiniu būdu, rūpestingai, iš anksto apgalvotai ir teisiamasis atsistokit, ypač naktį, apie ketvirtą, kai cukraus procentas mano kraujyje, regis, nukrenta iki žemiausio lygio ir ten viduje viskas staugia iš siaubo.

Man nežinoma, kada būtent atsirado pirmi „klinikiniai priklausomybės ženklai", kaip jie vadina, „simptomai". Nebeži-

* Dėdulė Makutas – haitiečių liaudies pasakų veikėjas: senas žmogėdra, per petį persimetęs džiuto maišą („makutą"), kuriame išsineša nepaklusnius vaikus ir vėliau suryja. Baubo, pikto raganiaus sinonimas. Kai 1958 m. Haityje kariuomenė pasikėsino į diktatorišką prezidentą François Duvalier, šis įkūrė savanorišką miliciją, kurios nariai vadinti dėdulėmis makutais (*les Tonton Macoute*). Neatlyginamai dirbantys savanoriai susidorodavo su visais, kas prieštaraudavo prezidentui, diktatūrai. Garsėjo žiauriomis viešomis egzekucijomis (degindavo, užmėtydavo akmenimis, grobdavo žmones naktį), apiplėšdavo aukas, rėmėsi prietarais. (Čia ir toliau – vert. past.)

nau, apie kieno būtent nužudymą buvo kalbama, tik staiga pasijutau apsuptas badančių mane pirštų, įstumtas į patį matymo centrą. Čia jis, laikykit jį. Pajutau esąs planetinės reikšmės, be saiko atsakingas. Beje, todėl psichiatrai ir paskelbė mane nepakaltinamu. Tą akimirką, kai pasijunti persekiotoju nuo vieno pasaulio krašto iki kito, tau diagnozuojama persekiojimo manija.

Išbandžiau viską, kad pabėgčiau nuo savęs. Pradėjau net mokytis suahelių kalbos, ji juk turėjo būti labai nuo manęs nutolusi. Studijavau, iš visų jėgų stengiausi, tačiau bergždžiai, nes netgi suahelių kalba supratau save ir tai buvo priklausomybė.

Tada šiek tiek pamėginau finougrų kalbą, buvau tikras, kad Kahore nesutiksiu jokio finougro, tad akis į akį susidursiu pats su savimi. Tačiau nesijaučiau saugus: mintis, kad net Lo departamente tikriausiai esama nuo gimimo kalbančiųjų finougrų kalba, kėlė man nerimo bangas. Kadangi mudu vieninteliai kalbėsim ta kalba, kyla pavojus, kad užplūdus jausmams pulsim vienas kitam į glėbį ir imsim atlapaširdiškai šnekėtis. Pasipasakosim apie nusikaltimus, o paskui įvyks pašto furgono užpuolimas. Sakau „pašto furgono užpuolimas“, nes tai neturi jokio ryšio su kontekstu, o čia pasitaikė proga, kurios nieku gyvu negalima praleisti. Nenoriu jokio ryšio su kontekstu.

Tačiau ir toliau ieškau žmogaus, kuris manęs nesuprastų ir kurio nesuprasčiau aš, nes jaučiu siaubingą brolybės poreikį.

Pirmas haliucinacijas patyriau šešiolikos metų. Staiga pamačiau, kad mane apsupo ir iš visų pusių puola staugiančios tikrovės bangos. Buvau labai jaunas, nieko neišmaniau apie psichiatriją ir kai ekrane mačiau Vietnamo vaizdus, vaikus mirties išpūstais pilvais, merdinčius Afrikoje, arba mane užgriūvančius kariškių lavonus, nuoširdžiai tikėjau, kad esu beprotis ir man prasidėjo haliucinacijos. Taip pamažu ir ėmiau kurti – pats nė nežinodamas – savo gynybos sistemą, kuri leidžia man ieškoti prieglobsčio įvairiose gydymo įstaigose.

Tai įvyko ne iškart, o buvo ilgo darbo rezultatas.

Ne pats save sukūriau. Yra paveldimumas iš tėtės ir mamos, alkoholizmas, smegenų sklerozė, o dar iš seniau – tuberkuliozė ir diabetas. Bet reikia grįžti į daug senesnius laikus, nes kaip tik ten ištakos, kur rasi tikrąjį bevardį.

Kai išėjo pirmas mano pasakojamasis kūrinys, žmonės pradėjo tvirtinti, kad iš tikrųjų neegzistuoju ir, be abejo, esu pramanytas. Buvo net prielaidų, kad aš – kolektyvinis kūrinys.

Tai tiesa. Esu kolektyvinis kūrinys, iš anksto apgalvotas arba ne – to dar negaliu jums pasakyti. Apskritai paėmus, nesijaučiu pakankamai talentingas, kad įsivaizduočiau su sifiliu ar kažkuo panašiu susijusį planą, sukurtą iš anksto vien tik tam, kad iš manęs būtų išpeštas šioks toks literatūros kūrinukas.

Tai įmanoma, juk ir mažas pelnas yra pelnas, tačiau neišmanau, ką apie tai pasakyti.

„Rašo Ažaro pseudonimu, *ajar* anglų kalba reiškia „praviras“; tuo prisipažįsta mazochistinį jautrumą, kuris tikriausiai sąmoningai ugdomas kaip vaisingas literatūrinio įkvėpimo šaltinis.“

Tai netiesa. Niekšų gauja. Rašiau savo knygas keliaudamas iš vienos klinikos į kitą, pačių gydytojų patartas. Tai terapinė veikla, tvirtina jie. Iš pradžių pasiūlė užsiimti tapyba, bet iš to nieko neišėjo.

Žinojau, kad pats esu sukurtas, todėl pamaniau, kad gal esu gabus kurti literatūrą.

„Atsiriboja puoselėdamas fantazijas, kad yra nepažeidžiamas, kartais net įsivaizduoja esąs daiktas: lenktinis peiliukas, prespapjė, grandinė, raktų pakabukas, taip siekia nejautros ir būdamas daiktu nori apsimesti, kad visuomenės, kurios nuolatinę grėsmę jaučia, atžvilgiu yra korektiškas, linkęs bendradarbiauti. Atsisakė Gonkūrų premijos, kad išvengtų persekiojimo.“

1975 metais atsisakiau Gonkūrų premijos, nes mane apėmė panika. Jie pralaužė mano gynybos sistemą, prasiskverbė į vidų, ėjau iš proto nuo reklamos, kuri mane išvilkdavo lauk iš visų slėptuvių, ir nuo savo tyrėjų Kahoro ligoninėje. Bijojau dėl mamos, mirusios nuo smegenų sklerozės; ja pasinaudojau kurdamas ponios Rozos charakterį knygoje. Bijojau dėl vaiko, kurį slėpiau, kuriam tarp dvylikos ir trisdešimt ketverių, kaip ir man, arba keturiasdešimties, arba šimto, arba dviejų šimtų tūkstančių ir dar daugiau metų, nes jei nori gauti teisę tvirtinti, kad esi nekaltas, turi prisikasti iki pačių blogio ištakų. Tad atsisakiau apdovanojimo, bet nuo to mano matomumas tik padidėjo. Buvo kalbama, kad aš – reklamos specialistas.

Paskui buvau gydomas ir dabar, ačiū, man jau geriau. Kai pastarąjį kartą gulėjau klinikoje, net parašiau trečią knygą.

„Kelis kartus įsivaizdavo esąs smauglys – norėjo liautis būti žmogumi ir atsikratyti žmogaus būviui būdingų atsakomybės, pareigos ir kaltės jausmų. Iš smauglio būsenos išspaudė romaną *Meilutis*, taigi panaudojo pats save – ilgos masturbavimosi praktikos pasekmė."

Tai tiesa. Ta proga 1975 metų lapkričio 29-ąją net buvau pakviestas į Nacionalinį judėjimo prieš rasizmą ir antisemitizmą kongresą, nes ropliai visada patys pirmi virsdavo taikiniu, tapdavo nekenčiami. Negalėjau dalyvauti, nes kaip tik tada vėl buvau uždarytas į narvą Kopenhagoje. Čia noriu padėkoti organizatoriams.

Necituosiu su panieka akivaizdžiai antisemitinio pobūdžio pažymos iš ligos istorijos: ten parašyta, kad aš žydas. Tačiau mėginau išsiaiškinti, ar mano pažeminimo ir kaltės jausmas kyla iš to, kad esu žydas, vadinasi, nenukryžiavau Jėzaus, nors antisemitai nesiliauja nuo tų laikų man dėl to priekaištauti. Gal todėl tapau smaugliu, kad atsikratyčiau savo žydiško charakterio?

Daktaras Kristiansenas sako, kad aš per daug droždavausi.

Jis nebuvo nusiteikęs prieš masturbaciją, nes šiek tiek dialektikos, smegenų veiklos ir intelektinio pasitenkinimo tikrai nekenkia, net padeda, bet du tūkstančiai metų drožimosi į kumštį – per daug. Jis priminė man, kad dabar jau yra juodaodžių, arabų, kinų, komunistų, tad masturbacijai žydai nebebūtini.

Tuomet paklausiau gerojo daktaro, ar tik ne dėl to buvau priverstas tapti smaugliu, kad žydai du tūkstančius metų vadinti palūkininkais ir smaugliais, o jis atsakė, kad tai visiškai įmanoma ir kad aš, norėdamas kurti literatūrą, pasiruošęs bet kam – net kurti ją iš savęs.

Galvojau apie Dėdulę Makutą, kuris yra iškilus rašytojas ir iš kančios bei siaubo visuomet sugebėdavo susikrauti apvalų literatūrinį kapitalą.

Vėl ėmiau rašyti.

Kaip matot, iki šiol niekaip iš to neišsikapstau. Esu iš visų pusių apsiaustas, tai vis priklausomybė.

Klinikoje turiu kolegą, kuriam pavyko iššifruoti vieno prieškolumbinių laikų egiptiečių dialekto hieroglifus, paskui jis ėmė mąstyti ir kalbėti ta niekine ir netinkama, niekieno nesuprantama kalba nė kiek į tai neatsižvelgdamas, net paliko neiššifruotus kelis dantiraščio hieroglifus – kad liktų daugiau vilties. Kol jie nesuprantami, galbūt slepia autentiškumo paslaptį, paaiškinimą ir atsakymą. Jis laimingas žmogus, nes mano žinąs kažką tokio, kas dar likę nepaliesta.